

RHIF YMCHWIL GYMDEITHASOL:

31/2018

DYDDIAD CYHOEDDI:

07/06/2018

Asesiad Cyflym o'r Dystiolaeth: Ymagweddau a Dulliau Addysgu Ail Iaith Effeithiol. Crynodeb Gweithredol

1. Nodau ac amcanion yr ymchwil

- 1.1 Nod yr Asesiad Cyflym hwn o'r Dystiolaeth (ACD) yw llywio gwaith Llywodraeth Cymru (LIC) yn cynllunio i gyflwyno darpariaeth y Gymraeg i ddysgwyr 3-16 oed. Er mwyn gwneud hyn, mae'r ACD hwn yn asesu ymchwil ar arferion ac ymyriadau addysgu iaith a ddefnyddir mewn cyd-destunau'r un fath â Chymru neu'n debyg iddi.
- 1.2 Mae tri phrif bolisi gan LIC sy'n rhoi cyd-destun i'r ACD:
  - *Cymraeg 2050 – Miliwn o siaradwyr*
  - *Cwricwlwm i Gymru – Cwricwlwm am Oes*
  - *Addysg yng Nghymru: Cenhadaeth ein Cenedl*
- 1.3 Bwriad y prosiect yw cyfrannu i ymwybyddiaeth a gwerthfawrogiad LIC o'r ymagweddau a/neu ddulliau sy'n debygol o roi sgiliau ffwythiannol effeithiol i ddysgwyr yn y Gymraeg erbyn iddynt fod yn 16 oed. Felly mae'r adroddiad hwn yn rhoi sylw i'r cwestiwn ymchwil canlynol:

Pa ymagweddau a dulliau addysgu sy'n effeithiol wrth ddatblygu cymhwysedd ail iaith dysgwyr ifanc, yn ôl dystiolaeth empirig o ansawdd uchel?

- 1.4 Nodwyd pedwar prif amcan ar gyfer y prosiect:
  - **Amcan A** – chwilio ac archwilio'r ymchwil a gyhoeddwyd o fewn y ffiniau a ddiffiniwyd ar gyfer y prosiect.
  - **Amcan B** – cynhyrchu'r synthesis diweddaraf o'r ymchwil fwyaf perthnasol ac o'r ansawdd uchaf, wedi'i drefnu fesul thema.
  - **Amcan C** – asesu sut mae canfyddiadau'r ymchwil yn mapio ar addysgeg Gymraeg (rhai 3-16 oed), yn enwedig yng nghyd-destun yr amcanion polisi.
  - **Amcan Ch** – nodi'r meysydd ymchwil cysylltiedig a fydd, er eu bod y tu hwnt i gwmpas yr adroddiad hwn, yn allweddol er mwyn cyflawni'r amcanion polisi.
- 1.5 Roedd ffiniau'r prosiect yn ei gwneud hi'n ofynnol y byddai'r ymchwil yn cael ei hystyried yn berthnasol ac yn addas i'w chynnwys yn unig pan oedd:
  - Yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol berthnasol i ddysgwyr iaith rhwng 3-16 oed.
  - Yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol berthnasol i gyd-destun addysgu Cymraeg yng Nghymru (er enghraifft, pan oedd yn berthnasol i addysgu ieithoedd sy'n ieithoedd targed nad ydynt yn brif ieithoedd).

- Yn canolbwyntio ar “ymagwedd” a / neu “ddull”. Cynhwyswyd ymchwil ar fodolau damcaniaethol, neu dechnegau / gweithgareddau addysgu yn unig os oeddent yn berthnasol i ymagwedd neu ddull.¹
- Yn rhoi sylw i addysgu bwriadol, mewn dosbarth, ail ieithoedd sy'n ieithoedd dynol, ysgrifenedig/llafar.

2. Methodoleg

2.1 Mae ehangder a maint y llynyddiaeth ymchwil a all fod yn berthnasol i brif nod y prosiect yn helaeth. Roedd defnyddio'r ffiniau hyn ynghyd â themau a meini prawf chwilio wedi'u llunio'n ofalus, yn sicrhau bod yr ACD mor ddichonadwy ac mor addas i'r diben â phosibl.

2.2 Aeth yr ymchwiliad rhagddo mewn pedwar cyfnod, gan greu cronfa ddata gychwynnol o 5861 o eitemau (Cyfnod 1), yr oedd 106 wedi'u cynnwys yn y synthesis terfynol o dystiolaeth (Cyfnod 4):

- Chwilio (Cyfnod 1): detholwyd chwe chronfa ddata/llwyfan a nodwyd a threialwyd termau chwilio (ar gyfer y ddwy iaith). Gan fod 2001 yn flwyddyn arwyddocaol o ran addysgeg addysgu iaith, penderfynwyd cyfyngu'r chwiliadau i allbynnau a oedd â dyddiad cyhoeddi ar ôl 2000. Ar ôl i'r chwiliadau cyntaf gael eu gwneud, gwnaed chwiliadau ategol er mwyn sicrhau na fyddai unrhyw eitemau perthnasol yn cael eu colli ac er mwyn cipio llynyddiaeth lwyd yn ogystal ag unrhyw eitemau hynod berthnasol y tu allan i'r parthau cynnwys neu'r hyn a gipiwyd yn y cronfeydd data ar gyfer y chwiliadau electronig.
- Sgrinio (Cyfnod 2): sgriniwyd y 5861 o eitemau a ymddangosodd o Gyfnod 1 a'u categorio. Roedd angen i bob eitem i'w chynnwys yng Nghyfnod 3 fodloni set o feini prawf perthnasedd y cytunwyd arnynt. O'r eitemau a oedd yn bodloni'r meini prawf hyn, tynnwyd data categorioedd rhagarweiniol a lluniwyd tacsonomeg dros dro o wyth cymhwysedd thematig. Defnyddiwyd y categorïau hyn i glustro allbynnau'r ymchwil yng Nghyfnodau 3 a 4.
- Echdynnu data manwl a phwyso a mesur y dystiolaeth (Cyfnod 3): cafwyd testunau llawn o'r 309 o astudiaethau a ymddangosodd o Gyfnod 2 ac fe'u grwpwyd yn ôl eu maes thematig. Ymddangosodd rhestr o gymwyseddau wedi'i mireinio yn y cam hwn:
  - Geirfa;
  - Gramadeg;
  - Darllen;
  - Ysgrifennu;
  - Siarad a Gwranddo;
  - Iaith gyffredinol.

Addaswyd Ffurflen Echdynnu Data a oedd yn cynnwys 60 o gwestiynau i fod yn addas i ddiben yr ACD, ac fe'i defnyddiwyd i archwilio ac i asesu tystiolaeth o eitemau ymchwil.² Cafwyd asesiadau o 'ddibynadwyedd', 'priodoldeb' a 'pherthnasedd' pob eitem a gafwyd o'r broses hon, a gwnaed crynodeb o'r rhain mewn pwysoli cyfansawdd o'r dystiolaeth ('Uchel', 'Canolig' neu 'Isel').

- Clystru'r eitemau a syntheseiddio'r canfyddiadau allweddol (Cyfnod 4): dim ond y 106 o eitemau hynny a sgoriodd Uchel cyfansawdd a gynhwyswyd yn y cyfnod terfynol hwn. Wedyn grwpwyd y rhain yn ôl y rhestr cymwyseddau a chafodd y canfyddiadau allweddol eu syntheseiddio.

¹ Yn yr ACD hwn, ystyr 'Ymagwedd' yw set o werthoedd, egwyddorion, a chredoau am ffactorau sy'n gyrru'r dysgu, ac ystyr 'Dull' yw ymgysylltu systematig dysgwyr ag iaith.

² Addaswyd hyn o Ffurflen Echdynnu Data Tystiolaeth ar gyfer Gwybodaeth Polisi ac Ymarfer (EPPI) (EPPI-Centre (2007) Review Guidelines for Extracting Data and Quality Assessing Primary Studies in Educational Research. Fersiwn 2.0 Llundain: EPPI-Centre, Social Science Research Unit).

3. Canfyddiadau allweddol

3.1 Y canfyddiadau allweddol o dan y chwe maes cymhwysedd:

Geirfa:

- Mae dysgwyr mewn cyd-destunau CLIL yn tueddu i berfformio'n well ar brofion geirfa na dysgwyr heb gael CLIL, ond nid yw'r dystiolaeth ar gyfer hyn yn gyson, a gellir ei phriodoli i ffactorau heblaw am y dull/ymagwedd addysgu.
- Mae canolbwyntio sylw a gweithgaredd dysgu bwriadol ar ffurf ac ystyr eitemau geirfa unigol yn gwella faint o eirfa a ddysgir, ond rhaid defnyddio hyn yn strategol.
- Mae addysgu mewnbyn yn unig (gan gynnwys teledu L2) yn effeithiol o ran dysgu geirfa, a cheir rhagor o enillion dysgu eto pan fydd rhyngweithio'n ategu'r mewnbyn.
- Hwylusir dysgu geirfa gan dasgau sydd â llwyth ymwneud uchel.
- Gall integreiddio delweddu creadigol roi hwb i ddysgu geirfa; mae'r enillion o integreiddio ystumio a symud yn fwy cymedrol.
- Mae amseru ac amrywiaeth yr ymyriadau byr wrth ddysgu yn cael effaith arwyddocaol ar ddysgu effeithiol, pa ymagwedd / dull bynnag a ddefnyddir.

Gramadeg:

- Mae addysgu penodol yn effeithiol, ond yn anaml y mae'n fwy effeithiol na mathau eraill o addysgu, wrth ddatblygu cymhwysedd gramadegol.
- Mae mathau anwythol a diddwythol o addysgu penodol yn effeithiol, ond efallai bod addysgu anwythol ychydig yn fwy effeithiol o dan amodau penodol.
- Mae CLIL yn fwy effeithiol nag addysgu iaith fel pwnc ysgol er mwyn datblygu rhai meysydd cymhwysedd gramadegol.
- Er ei bod hi'n ymddangos bod CLIL yn ddull arbennig o effeithiol, efallai fod hyn yn wir o ganlyniad i'r cysylltiad mwy â'r iaith darged y mae'r myfyrwyr hyn yn ei gael, yn hytrach na'r fethodoleg ei hun.
- Efallai fod oed delfrydol (12?) ar gyfer dechrau addysgu CLIL.
- Mae sylw i nodweddion mydryddol (e.e. odl, rhythm) mewn mewnbyn llafar yn gallu bod yn gymorth i ddatblygu cymhwysedd gramadegol.
- Mae ymagweddau llafaredd a llythrennedd yn yr ysgol gynradd yn gallu bod yn effeithiol wrth ddatblygu cymhwysedd gramadegol.
- Mae cymhwysedd iaith yr athro a nifer yr oriau addysgu yn ffactorau mwy dylanwadol na math yr addysgu.

Darllen:

- Mae angen i addysgu ar gyfer datblygu sgiliau darllen gynnwys sylw penodol i brosesau lefel is a lefel uwch; ni ellir tybio y bydd y naill neu'r llall yn cael eu trosglwyddo o L1 myfyriwr heb addysgu.
- Gall hyfforddiant ffonolegol helpu dechreuwyr i brosesu ffurfiau geiriau, ond nid ystyron geiriau o angenrheidrwydd.
- Gall technoleg gyfrannu i ddatblygiad rhuglder darllen llafar drwy hwyluso dysgu myfyriwr-ganolog.
- I'r gwrthwyneb i ddysgu ar bapur, mae dysgu darllen gyda chymorth cyfrifiadur yn gwella'r ffocws ar dasg, yn lleihau'r ddibyniaeth ar yr athro, ac o fudd i ddysgwyr gallu is.
- Mae addysgu strategaethau yn ddull effeithiol o ddatblygu sgiliau darllen a deall.
- Gellir addysgu nifer o strategaethau gyda'i gilydd, ond nid gormodedd ohonynt.
- Mae deunyddiau darllen sydd wedi'u haddasu i leihau'r llwyth gwybyddol yn gallu sgaffaldio'r deall.

Ysgrifennu:

- Mae gan dechnoleg rôl bwysig bosibl i'w chwarae o ran datblygu ysgrifennu os defnyddir hi'n ofalus.
- Ni ellir tybio bod technoleg yn fanteisiol oherwydd ei bod yno'n unig; rhaid i'w defnydd gael ei lywio a'i gynllunio.
- Mae angen hyfforddiant ar ddysgwyr mewn defnyddio gwybodaeth sy'n seiliedig ar TGCh ar gyfer ysgrifennu.
- Mae defnydd o TGCh yn gofyn am dechnegau rheoli ystafell ddosbarth penodol.
- Rhaid rhoi cefnogaeth briodol i ddisgyblion sydd â sgiliau technolegol cyfyngedig.
- Mae tasgau ysgrifennu rhyngweithiol yn hyrwyddo hyfedredd ac ymgysylltu.
- Gall cyfuno addysgu llythrennedd a llafaredd fod yn fanteisiol, yn enwedig mewn dosbarthiadau gallu cymysg.
- Gall hyfforddiant strategaethau (e.e. cynllunio, ymwybyddiaeth forffolegol, strategaethau gwybyddol) wella perfformiad ysgrifennu.

Siarad a Gwrando:

- Mae ymagweddau sy'n creu rhyngweithio ystyrion yn effeithio'n fwy cadarnhaol ar sgiliau siarad na gweithgareddau sy'n canolbwyntio ar ffurf.
- Mae gweithgareddau sy'n seiliedig ar gemau (mewn cyferbyniad ag e.e. gweithgareddau'n seiliedig ar ddriliau) yn effeithio'n gadarnhaol ar ynganu a chyrhaeddiad cyfathrebol.
- Mae cynhyrchu llafar (er nid yr ynganu o angenrheidrwydd) yn tueddu i fod yn fwy datblygedig ymhlith myfyrwyr CLIL na rhai heb gael CLIL. Fodd bynnag, ni ellir priodoli hyn i CLIL yn unig.
- Gall rhyngweithio ar-lein a rhyngweithio â robotiaid fod lawn mor effeithiol â rhyngweithio wyneb yn wyneb wrth greu amgylchedd dysgu effeithiol ar gyfer rhyngweithio llafar.
- Mae cyfleoedd i ryngweithio ac i wneud gwallau iaith yn bwysig er mwyn datblygu sgiliau siarad.
- Mae defnyddio technoleg adnabod lleferydd awtomatig (ASR) i roi adborth yn cynorthwyo'r ynganu ac mae'n fwy effeithlon ond nid o angenrheidrwydd yn fwy effeithiol nag athro.
- Mae ailadrodd tasgau'n cynorthwyo'r ynganu.
- Mae deunydd gwrando dilys cynorthwyol (hyd yn oed gyda mewnbwn L2 mewn cyfrwng gwahanol) a chymedroli'r mewnbwn yn cynorthwyo dealltwriaeth.
- Mae cymorth cyn gwrando yn cynorthwyo dealltwriaeth.
- Mae Addysgu Strategaethau neu gynnig cyfleoedd i fyfyrwyr ddatblygu strategaethau ar gyfer siarad a gwrando yn gwella'r ddau gymhwysedd.

Iaith gyffredinol:

- Mae hi'n anodd dod i unrhyw gasgliadau cryf o ran effaith uniongyrchol CLIL gan fod maint y cyswllt â'r iaith darged yn y rhan fwyaf o'r astudiaethau'n fwy nag roedd ar gyfer y grwpiau rheolydd a oedd heb gael CLIL.
- Mae peth tystiolaeth yn awgrymu y gallai rhaglenni iaith dwys tymor byr fod yn fwy effeithiol na 'rhaglenni fesul tipyn'.
- Dylid defnyddio addysgu sy'n ffocysu ar ffurf yn strategol, ac efallai ei fod yn fwy buddiol i blant hŷn.
- Gall dysgu wedi'i yrru gan ddata ddatblygu sensitifrwydd iaith, sylwi, a sgiliau anwythol, ac mae'n hybu dysgu annibynnol ac ymgysylltu ag iaith ddilys.
- Ychydig o dystiolaeth sydd i awgrymu bod defnyddio caneuon yn y dosbarth yn hyrwyddo dysgu iaith.

- Gall ymagweddau a dulliau fod yn llai dylanwadol ar ddysgu na ffactorau fel hyder iaith athrawon, cyfleoedd ar gyfer cysylltiad â'r iaith, cyd-destun cymdeithasol ac addysgol ar gyfer dysgu, hyfforddiant athrawon effeithiol a datblygiad sgiliau parhaus, symbylu dysgwyr a gwneud i'r iaith fod yn berthnasol iddynt o ran eu diddordebau, eu cymuned a'u hunaniaeth.

Crynodeb o'r canfyddiadau wedi'u cymhwysu i gyd-destun Cymru:

- 3.2 Mae cael y cysylltiad mwyaf â'r iaith darged yn gyffredin i nifer o'r canfyddiadau. Gellid gwneud hyn drwy wneud defnydd o'r Gymraeg mewn mannau eraill yn y cwricwlwm (CLIL), o fewn yr ysgol yn rhan o bolisi iaith ysgol, neu drwy ddefnyddio technoleg. Gellid ystyried galwadau am CLIL fel un Harris & Ó Duibhir (2011) yng nghyd-destun Cymru er bod y canfyddiadau'n awgrymu hefyd y gall CLIL fod yn fwy effeithiol yn union am ei fod yn tueddu i gyfateb i gynnydd mewn oriau cyswllt. Dangosir bod CLIL fwyaf effeithiol pan fydd wedi'i gyfuno â mwy o gysylltiad â'r iaith a phan fydd hyn yn digwydd yn gyson am gyfnod hwy. Os oes lleihad wedyn mewn oriau cyswllt neu gysylltiad â'r iaith, yna gellir erydu manteision CLIL. Ar y sail honno, byddai angen cytuno ar nifer delfrydol o gyfnodau/oriau addysgu er mwyn cynnig y cysylltiad mwyaf posibl â'r Gymraeg yn gyson ar draws pob Cyfnod Allweddol.
- 3.3 Canfuwyd bod y cyd-destun addysgol lle mae'r dysgu'n digwydd a defnydd achlysurol o'r iaith drwy'r ysgol i gyd yn ffactorau dylanwadol. Felly, byddai unrhyw symudiad tuag at ddatblygu CLIL yng nghyd-destun Cymru yn ei gwneud hi'n ofynnol trafod â chymuned ehangach yr ysgol i sicrhau bod cefnogaeth i ddatblygiadau o'r math hwn, gan gynnwys sylweddoli y byddai goblygiadau ar gyfer hyfforddiant/datblygiad athrawon.
- 3.4 Gall ymagweddau llafaredd a llythrennedd at addysgu a dysgu iaith ar lefel gynradd fod yn effeithiol wrth ddatblygu cymhwysedd gramadegol a sgiliau ysgrifennu. Gellir ychwanegu at y rhain gan ddefnydd achlysurol o nodweddion mydryddol ar y lefel hon hefyd.
- 3.5 Mae rhyngweithio ystyrion, yn enwedig gyda phwyslais ar ddefnyddio deunyddiau dilys, yn cael effaith gadarnhaol ar sgiliau siarad, a gall fod lawn mor effeithiol pan gaiff ei wneud ar-lein ag wyneb yn wyneb; mae hyn yn bwysig o ran addysgu a dysgu mewn cymunedau lle mae llai o gyfle ar gyfer rhyngweithio wyneb yn wyneb. Mae tystiolaeth y gall ffocysu ar ffurf fod yn fuddiol hefyd, yn enwedig yng Nghyfnodau Allweddol 3 a 4.
- 3.6 Dangosir bod gan ddefnydd wedi'i gynllunio o dechnoleg a dysgu wedi'i yrru gan ddata botensial i ddatblygu sgiliau ac i hyrwyddo mwy o ymwybyddiaeth iaith gyffredinol. Yng nghyd-destun Cymru, gallai hyn gynnwys hefyd mwy o ddefnydd o ffynonellau Cymraeg dilys eraill fel S4C a Radio Cymru (darllediadau a deunyddiau ar y we) (a mwy o gydweithio â nhw).
- 3.7 Mae angen sicrhau bod unrhyw ddatblygiadau mewn addysgu Cymraeg ar lefel gynradd yn cael eu cynnal ac yn parhau i gael eu datblygu'n effeithiol ar lefel uwchradd.
- 3.8 Ffactorau affeithiol: er bod y rhain y tu hwnt i gwmpas yr ACD hwn, mae llawer o ganfyddiadau'n cyfeirio at bwysigrwydd cymhelliant a mwynhad er mwyn cael y cyrhaeddiad mwyaf posibl. Mae'n amlwg, felly, fod angen edrych ymhellach ar gyd-destun cymdeithasol ac addysgol ehangach dysgu Cymraeg fel ail iaith a'i gysylltiad â chymhelliant dysgwyr.

4. Ymchwil y dylid ei gwneud yn y dyfodol

- 4.1 Mae nifer o faterion seicoieithyddol, cymdeithasol-ieithyddol ac addysgol ac affeithiol allweddol a hepgorwyd o gwmpas yr ACD ond sy'n berthnasol i ddyfodol addysg iaith Gymraeg effeithiol ac sy'n haeddu sylw ymchwil. Mae'r rhain yn cynnwys:
  - Dwyieithrwydd a'r "fantais wybyddol";
  - Hunaniaeth a chymhelliant dysgu iaith;
  - Perthnasoedd trawsieithyddol, trawsieithu, a llythrennedd deuol;

- Effeithiolrwydd addysg drochi.

- 4.2 Roedd nifer o themâu'n ymddangos dro ar ôl tro yn y llenyddiaeth ymchwil a aseswyd yn yr ACD hwn ac mae'r rhain yn haeddu rhagor o ymchwil yng nghyd-destun Cymru. Maen nhw'n cynnwys:
- I. Dylai'r amgylchedd dysgu hwyluso cysylltiad â'r iaith darged, gan gynnwys mewn ffyrdd creadigol a heb fod yn draddodiadol.
  - II. Rhaid rhoi sylw i dirwedd ieithyddol y dysgwyr, a chyd-destun cymdeithasol ac addysgol y dysgu.
  - III. Mae datblygiadau ac adnoddau technolegol yn cynnig cyfleoedd gwerthfawr ar gyfer addysgu a dysgu iaith, ond os defnyddir nhw mewn ffordd wybodus yn unig.
  - IV. Dylai addysg athrawon ffocysu ar gynhyrchu athrawon sy'n gallu ymateb i anghenion a phrosesau dysgu.

Adroddiad Ymchwil Llawn: Fitzpatrick, T., Morris, S., Clark, T., Mitchell, R., Needs, J., Tanguay, E. a Tovey, B. (2018). *Asesiad Cyflym o'r Dystiolaeth: Ymagweddau a Dulliau Addysgu Ail Iaith Effeithiol*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru, rhif adroddiad GSR 31/2018.

Ar gael yn: <https://gov.wales/statistics-and-research/assessment-effective-second-language-teaching-approaches-methods/?lang=cy>

Safbwyntiau'r ymchwilydd ac nid o reidrwydd rhai Llywodraeth Cymru yw'r safbwyntiau a fynegir yn yr adroddiad hwn.

I gael rhagor o wybodaeth cysylltwch â:

Catrin Redknap
Yr Is-adran Ymchwil Gymdeithasol a Gwybodaeth
Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
Caerdydd
CF10 3NQ

E-bost: catrin.redknap@llyw.cymru

OGL © Hawffraint y Goron ISBN digidol: 978-1-78937-324-0